

De illusie van drank

Een prikkelend perspectief op proeven

Colofon

ISBN: 978 94 6365 178 3

1e druk 2019

© 2019, Jeroen Derks

Exemplaren zijn te bestellen via de boekhandel
of rechtstreeks bij de uitgeverij:

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Foto auteur: Jessie van Buggenum

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaand schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

De illusie van drank

Een prikkelend perspectief op proeven

Jeroen Derks

"I learned a long time ago that reality was much weirder than anyone's imagination."

Hunter S. Thompson

Voor pap en mam

Inhoud

Voorwoord	11
Introductie	15
Deel 1 - Waarnemen	
1. Kijken, ruiken, proeven	21
Darwin en onze zintuigen	21
Kikkers eten in Cambodja en kleuren zien	26
Proeven doe je met je neus	31
Kauwen op whisky	38
2. Beïnvloeding	43
Multi-sensorisch waarnemen	43
Het ideale glas	57
Jezelf beïnvloeden	65
Smaaknotities en punten	76
3. Taal	80
Kleurtaal	80
Smaak- en geurtaal	89
Dranktaal	93
4. Beter waarnemen	100
Geslacht	101
In training gaan	105
Breinstimulatie	114
De neuzen van morgen	117
Deel 2 - Creatie	
5. Illusies van het brein	131
Wat is drank eigenlijk?	131
Breincreaties	135
Het brein en de chaos om ons heen	139
Het brein als domme inputverwerker	148

6. Virtuele realiteit	153
Het begin van het einde?	153
OK... gesimuleerde drank, maar hoe dan?	162
Leven in een simulatie	167
7. Virtuele drank	173
Virtuele smaaksensaties	173
Nanotechnologie	180
Het brein in een vat	190
Deel 3 – <i>Het werkelijke karakter</i>	
8. Dieper in het glaasje kijken	197
Vloeistof, moleculen en eikenhout	197
Kijken in het vanillinemolecuul	208
De kern van een drank	212
9. Holografische drank	218
Trillende drank	218
Informatie	223
Tweedimensionale drank	230
10. Gesimuleerde drank	236
Waarom is er drank?	236
Supercomputers	244
Het simulatie-argument	248
Nawoord	257
Literatuurlijst	261
Register	281

Voorwoord

Ik zou graag willen beginnen met een waarschuwing. Als ik u was, zou ik dit boek niet lezen.

Of laat ik genuanceerder zijn. Er zijn goede redenen om dit boek te lezen, maar ik kan ook eenvoudig enkele argumenten geven om dit juist niet doen.

Ten eerste zult u na het lezen van dit boek – waarin Jeroen Derks ons leert hoe we kijken, hoe we proeven, hoe onze neus werkt, hoe whisky precies in elkaar zit, en nog veel meer – nooit meer op dezelfde manier naar uw glas kijken. U zult niet zomaar meer gedachteloos een borrel in uw kraag kunnen gieten onder het uitroepen van “Saluti di propati, hangt-ie niet dan staat-ie, hopsakee daar gaat-ie?” Daarvoor weet u te veel. U zult uitgebreid moeten ruiken, moeten proeven, u zult met een scherp oog naar de kleur en viscositeit kijken, u zult whisky door het glas laten walsen, en terwijl u de eerste nip neemt, zult u peinzend over de precieze samenstelling van uw Strathisla 1963.

Een tweede, en groter gevaar, is dat uw veranderende waarneming zich niet beperkt tot de inhoud van uw glas. Jeroen Derks gaat in zijn bespreking over de menselijke waarneming veel verder dan de concrete interactie tussen zintuigen en drank. U wordt een blik in de toekomst gegund. Zo wordt er uitgebreid stilgestaan bij ontwikkelingen in virtual reality. De snaartheorie wordt besproken, en u leert wat de relatie is

tussen nanotechnologie en single malt whisky. Het lezen van deze bespiegelingen – zeker in combinatie met de effecten van het drinken van een paar glazen, een boek over whisky lees je nu eenmaal drinkend – kan er zomaar toe leiden dat u gaat twijfelen aan de meest fundamentele pijlers waarop uw bestaan rust. Uw vrouw (of man) vraagt of ze u nog eens zal bij-schenken en u begint zich af te vragen of uw vrouw wel echt uw vrouw is. Of is ze eigenlijk een hologram?

Zelf kwam ik tijdens het lezen tot de onomstotelijke conclusie dat dit boek door een hologram geschreven is. Ik ontmoette Jeroen ruim tien jaar geleden (de avond waarop we voor het eerst samen whisky proefden wordt beschreven in het boek) en die Jeroen, die ik toen leerde kennen, zou dit boek nooit hebben kunnen schrijven. Daarvoor is het boek veel te indrukwekkend.

Zoals gezegd, het boek barst bijna open, als een overrijpe perzik, van de kennis over whisky, waardoor het proeven van whisky een rijkere ervaring zal worden. Ik beschreef dat zojuist als een nadeel, maar dat was uiteraard slechts een plaagstoot. Soms denken mensen wel eens dat toenemende kennis – dat kan over whisky zijn, maar ook over iets heel anders – afbreuk kan doen aan een ervaring, of aan genot. Het zou de magie, de glans weghalen. Dat is natuurlijk kletskoek. Een schilderij van Van Gogh wordt mooier naarmate je meer van Van Gogh weet, niet minder mooi. Vroeger dacht men dat de aarde rustte op de rug van een groep olifanten die op hun beurt weer

op de rug van een enorme schildpad stonden. En die schildpad zwom in een grote zee. Nu weten we dat de aarde een bol is die samen met biljoenen andere hemellichamen met duizelingwekkende snelheid door het heelal suist, en waaraan we door aantrekkingskracht hangen, de helft van ons ondersteboven. Als u het eerste beeld aantrekkelijker vindt dan het tweede, raad ik u aan, en nu in ernst, dit boek weg te leggen. Ga maar naar de kinderboerderij.

Een van de (vele) aantrekkelijke aspecten van dit boek is dat Jeroen zo veel weet, of in jargon, zo ver boven zijn stof staat, dat hij continu kleine zijwegen inslaat. Je leert als lezer van alles. Waarom hebben mensen in de tropen bredere en plattere neuzen dan wij met onze spitse gokken? Welke diersoort heeft smaakpapillen aan de onderkant van de poten? Waarom heeft een Japanner moeite met het onderscheid tussen blauw en groen? Waarom smaakt wijn beter in Frankrijk en whisky beter in Schotland? U leert het allemaal.

Ook plaatst Jeroen zijn verhandeling in een tijdspectief. Mensen zijn niet zomaar begonnen met het nuttigen van drank. Ik zal de details niet weggeven maar om aan te geven waar onze liefde voor geestrijk vocht vandaan komt, verrijkt Jeroen onze taal wel met een nieuw woord: de zuipaap. De blik op de toekomst die ons wordt gegund is enerverend, soms enigszins verontrustend, maar ze stemt ook optimistisch. Over twintig jaar kunnen we van de smaak van een Black Bowmore, of laten we nog gekker doen, een Macallan

uit 1926, genieten zonder dat we eerst onze hypotheek moeten verhogen. Hoe? Dat leest u zelf maar.

Gelukkig zijn er veel meer goede redenen om dit boek wel te lezen dan om het niet te doen. Sterker nog, het is onmisbaar voor iedereen die van proeven houdt. Dat kan het proeven van whisky zijn, maar dat hoeft niet. Ook als u zichzelf beschouwt als aficionado van wijn, van langoustines, of van een goede pizza quattro stagioni, zal dit boek uw ervaringen verrijken. Lees het.

Sterker nog: Lees het twee keer. Nu, en dan nog eens over een jaar of twintig.

Ap Dijksterhuis
Nijmegen, september 2019

Introductie

Boven in mijn whiskykamer schrijf ik het laatste stuk van dit boek. Ik zit tussen mijn collectie van inmiddels 341 flessen whisky en ben bezig met de introductie. Naast mijn laptop staat een glas waarin ik een tijdje geleden een Longrow uit 2018 geschonken heb. Het ex-sherryvat waarin de Longrow achttien jaar heeft liggen rijpen, heeft de whisky een mooie donkere kleur gegeven. Dit voerspelt zeker in het geval van Longrow veel goeds. Vaak vind ik deze whisky met de juiste invloed van sherry ontzettend lekker. Ik pak het glas op en kijk nog eens naar de kleur. Dit is goed, denk ik, waarna ik mijn neus richting het glas beweeg. Ik snuif de aroma's beheerst uit het glas en ruik tonen van subtiele rook, hooi, turf, motorolie en zwarte bessen. Wat een heerlijk vuige whisky is Longrow toch, zeg ik in mezelf terwijl ik een slok neem en tevreden achteroverleun, wetende dat ik bijna klaar ben met het schrijven van dit boek.

Wanneer ik whisky, wijn of speciaal bier drink, gaat daar een ritueel van kijken, ruiken, smakken, slurpen, proeven en nadenken aan vooraf. Ik ben overigens niet de enige die deze lichte afwijking vertoont. Iedereen doet dit in zekere mate. Liefhebbers zijn misschien wat fanatieker en bewuster met smaakbeleving bezig dan de normale mens, maar zelfs de mensen die minder serieus met drank bezig zijn, ruiken vaak eerst aan een glas wijn voor ze er een slok van nemen. Bij

het drinken van speciaal bier is het tegenwoordig ook volstrekt normaal om aan het bier te ruiken, nadat er eerst kritisch naar de kleur is gekeken. En in de whiskywereld merk je tijdens het bezoeken van een whiskyfestival of proeverij dat het proefritueel er gewoon bij hoort. Je valt op als je het niet doet.

Dit ritueel van kijken, ruiken en proeven en het communiceren over de smaken van drank heb ik als uitgangspunt genomen voor het schrijven van dit, eerlijk is eerlijk, ietwat vreemde boek over whisky, bier en wijn. Het boek beschrijft namelijk geen distilleerderijen, wijnregio's, brouwerijen, productieprocessen of smaken. Over deze onderwerpen zijn al genoeg schrijvers me voorgegaan. Het boek *De illusie van drank* laat daarentegen wel zien hoe we in staat zijn smaken te beschrijven, wat taal daarmee te maken heeft, en het beantwoordt vragen als: Waarom ruikt iemand banaan, terwijl je zelf iets anders ruikt? Zijn vrouwen beter in het waarnemen van geuren? Kunnen we beter leren waarnemen en bestaat er een ideaal whisky-, wijn- of bierglas?

Vervolgens wordt in het midden van het boek gekeken naar waarom onze waarnemingen een illusie zijn. Wat hebben onze hersenen met het waarnemen van drank te maken? Kunnen we zelf een illusie creëren en is het mogelijk dat we in de toekomst genieten van digitale drank?

Het derde en laatste deel van het boek gaat in op wat drank is en zoomt in op de materie zelf. Namelijk: waar bestaat drank echt uit? Uiteindelijk komen we uit

bij de theorieën over het allergrootste en allerkleinste waaruit blijkt dat de wereld om ons heen misschien wel meer geheimen voor ons heeft dan we denken. Want wat we waarnemen is geen reflectie van de wereld om ons heen. Maar wat is het dan wel?

Deel 1 - *Waarnemen*

